

«КУЛГИ ШИФОХОНАСИ»

ИЛҶОМ ЗОЙИР

ТАБАССУМ
БЕКАТИ

Ҳажвиялар

Тошкент
Абу Али ибн Сино ~~таърифи~~
тиббиёт нашр ~~қилинган~~
2000

«КУЛГИ-ШИФОХОНАСИ» туркуми

Таҳрир ҳайъати:

Неъмат Аминов, Анвар Обиджон, Ашурали Жўраев,
Эркин Усмонов, Бахтиёр Омон, Илҳом Зойир,
Ҳожибой Тожибоев.

3—73 Зойир, Илҳом.

Табассум бекати: Ҳажвиялар. — Т.:
Абу Али ибн Сино номидаги тиббиёт
нашр., 2000. — 47 б. — («Кулги шифохо-
наси» туркуми).

Кулги шундай қудратли кучки, унинг қудрати бир вақтнинг ўзида одамни ҳам кулдириб, ҳам йирлатиб, ҳам ичагини уза олади. Маълумки, кулги ҳатто инсон умрини узайтириш қувватига эга. Шу нуқтаи назардан келиб чиқиб, ушбу тўпلامга саралаб киритилган асарлар жамиятимиз ҳаётида учраб турадиган камчиликлар устидан кулиб, уларни бор бўйи билан кўрсатишга ҳаракат қилинган. Сиз бу асарларни ўқиб, фақат кулиб, мириқибгина колма, сатира тиги остига олинган камчилик ва иллатларнинг ижтимоий илдизлари ҳақида ҳам ўйлаб қоласизки, бу — тўпلامдаги асарларнинг жиддий ютуғидир.

Китоб кенг ўқувчилар оммасига мўлжалланган.

ББК 5+Ў32

ISBN 5-638-02128-0

© Абу Али ибн Сино
номидаги тиббиёт наш-
риёти, 2000 й.

ИШҚИБОЗ

«От изини той босар».

Халқ мақоли.

Футбол деса Туробжон ўзини томдан ташлайди. Хотини қўчқордай ўғил туғиб бердию, унинг орзулари ушаладиган бўлди. Ўғил орадан уч ой ўтиб бешикда боғлаб қўйилган оёқчаларини чиқариб, бир нималарни тепмоқчи бўларди.

— Бунингиз нуқул оёғини чиқариб олади, — деди хотини Туробжонга иддао билан. — Қўйиб берсангиз, юриб кетса!

— Оёғини? — деди Туробжон ҳаяжонланиб. — Оёғини-я?! Тепаман, дейдими, а?

— Ҳа, тепмоқчи бўлади: Мана бундоқ, мана бундоқ қилиб. — Хотин «қани, отангга ҳам кўрсат» дегандек, болани эркалайди: — Тани тани, бий тепинг, мана, бундай кийиб тепинг!

— Бу ёққа эмас, уёққа, — дарвозага қараб тепинг! — Туробжон дарров ишқибозчиликка ўтди. — Туғилди!

— Ким туғилди? — Хотини ҳайрон бўлиб сўради ундан.

— Ким бўларди? Марадонна-да! Бу бола ҳали бутун дунёни оёғига қаратади! Энди

ушалмаган орзуларим рўёбга чиқадиган бўлди. Буни футболчи қилмасдан қўймайман!

Туробжон эртаси куни каттакон копток кўтариб келди. Коптокни боланинг қўлига бераркан, бола оғзини катта очиб, коптокни ёмоқчи бўлди.

— Вуй Маядонна, коптокни емайди-я, ма-на бундоқ кийиб тепади-я, — деди Туробжон болани эркалаб.

— Вой, қизиқсиз-а! — Хотин эрининг қилиғига кулди. — Бола нарса, сизнинг коптогингни қаердан билсин. Ҳозир кўрган нарсасини оғзига тиқади-да... Намунча шошасиз!..

— Бола ёшлигидан коптокка меҳр қўйсин! Ҳозирдан коптокни оғзига тиқса, эртага ундан футболчи эмас, ишқибоз чиқади. Болани шундай тарбиялаш керакки, кўрган юмалоқ нарсасини копток деб билсин. Ана шундагина ҳақиқий футболчи дунёга келади...

Бола юрадиган бўлиб, кўчага чиққан куни унга футбол анжомлари олиб берилди. Туробжон ўғлининг кўйлаги борми, майкаси борми, барига «10» рақамини ёзиб берди.

— Ёш болага ўн рақами оғирлик қилмасмикан, — деди хотин норози оҳангда. — Ҳозирча бир рақами ҳам етиб ортади.

— Бир, деганинг нимаси? — дўқ ўрди Туробжон. — Болани чалғитма! Бизга дарвозабон эмас, ҳужумчи керак!

— Дарвозабонлик ҳам ёмон эмас, агар билсангиз. Бирор жойга қоровул бўлиб ишга кирса бинойидай керак бўлади.

— Сен болани олдинга эмас, орқага тор-таяпсан. Яхшиси сен бу ишга аралашма!..

Шундан сўнг хотин бу ишга аралашмади. Бола «10» рақами билан кўчаларда тўп тепиб юрди. Навбатдаги кўча ўйинидан кейин Туробжоннинг жаҳли чиқди.

— Қагтикроқ тепсанг, ўласанми? — деди ўғлига ўдағайлаб. — Сен нимага бақирасан? Бақирини менга қўйиб бер, сен ўйнашни бил!

Ўғил ҳам ўз навбатида пешҳезлик қилди.

— Мен рақибни чўчитиш учун бақираман. Сиз буни тушунмайсиз. Қеча телевизорда кўрдингиз-ку, биттасини тепган тўпи дарвозага кирмагани учун бақириб юборди.

— Агар салгина пастроқ тепганида гол бўларди, — деди Туробжон қизишиб. — Оёғига чипқон чиққан уни, қийшиқ оёқ! Сен ҳам ўшанга ўхшайсан! Бу ҳаракатингдан ярим ҳимоячи ҳам чиқмайди...

Орада сукунат чўкди. Сукунатни ўғил бузди.

— Дада, иккита ярим ҳимоячининг ўрнига битта бутун ҳимоячи ўйнаса бўлмайдими? Бир одамнинг пули тежаларди.

— Унда ўйинчилар ўнта бўлиб қолади-да, каллаварам! Мана, бизнинг ишхонамизда ҳам

ярим ставкада ишлайдиганлар бор, уларни бўшатиб бўлмайти. Футболда ҳам шуда...

Вақт оқар сув, бир пастда ўтади-кетеди. Бўлса-бўлсин деган ниятда бола бешинчи синфдан кейин спорт мактабида ўқишни давом эттирди. Орадан ярим йил ўтар-ўтмай ўқитувчи Туробжонни чақиртирди.

— Уғлингиз ишқибозларга ўхшаб кўп бақиради, — деди ўқитувчи сермулоҳазалик билан.

— Бу заҳирада кўп ўтирганлигидан, — ўғлингиз ёнини олди Туробжон. — Заҳирада ўтирган футболчи нимаю, ишқибоз нима?

— Заҳирада бақирса майлику-я, майдонда ҳам аҳвол шу. Ундан кейин ўғлингиз тўпни фақат оёғи билан ўйнайди.

— И-я, — деди Туробжон таажжубланиб, — тўп оёқ билан ўйналади-да!

— Тўғри, тўп оёқ билан тепилади, лекин ақл билан ўйналади. Уғлингиз тўп билан муомала қилолмайди. «Унга ошир, бунга ошир» деб бақиради, сира «менга ошир» демайди.

— Камтарда, — деди Туробжон жилмайиб. — У ҳеч қачон менга бўлсин демайди. Доимо бировларнинг фойдасини кўзлайди. Оёғидаги тўпни ҳам бировдан қизғанмайди. Йигирма икки кишига битта тўп берганларингиздан кейин биргалашиб ўйнашади-да.

— Тўпни рақибидан қизғанмайдиган боладан футболчи чиқмайди!..

Бу суҳбатдан сўнг бола ўқишни ҳунар мактабида давом эттирди.

Яқинда Туробжон футболга тушди. Уйин қизигандан-қизиди. Ишқибозларнинг ҳуштагию қичқирғидан ўйингоҳ ларзага келди. Туробжон ҳам овози борича бақирган эди, орқа томондан бир киши «Учир!» деб дўқ урди. Угирилиб қараган эди, ўғлини кўрди. У «10» рақами ёзилган майкасини ҳавода ўйнатиб, гоҳ ўйинчиларга, гоҳ ишқибозларга қараб бақирарди.

ҲУКИЗ

Холдорбек бошлиғи Сотти Сувонович билан қарийб дармиёна қўшни бўлганлиги учун бир-икки марта унинг хизмат машинасида ишхонагача борганлигини кўрган ҳамкасблари уни бошлиққа яқин одам билишади. Бу ҳол Холдорбекка хуш ёқса-да, аслида хўжайинларга қайишиш унинг табиатига хос хислат.

Холдорбек ўғлининг тўйига атаб икки ёшдан сал ошган ҳўкизни боқувга қўйган эди. Қаров бинойи бўлганидан жонивор ҳам энига, ҳам бўйига ўсиб борар, шўхлигидан гоҳ ипини узиб офилхонадаги бошқа молларга тегажоғлик қилар, гоҳ ҳовлида шаталоқ отиб, ҳовли саҳнидаги уч-тўрт сотихли экин-тикинни пайҳон қиларди. Хотини бу ҳолдан нолиб, эрига бир неча бор дийдиё қилган.

— Дадаси, бурнига ҳалқа урмасангиз, бунга андай-бундай ип кор қилмайди...

Холдорбек бу гапга ё парво қилмади, ё ҳафсала.

Кеча, денг, ҳўкиз яна ипини узди. Хайриятки, дам олиш куни — Холдорбек уйда эди. Сарпойчан бўлиб ҳўкиз билан роса қувалашди. Кўрсатадиган ҳунарини кўрсатган ҳўкиз ўзини дарвозахонага уриб, бир ҳамла билан ярим очиқ дарвозани очиб, кўчага қараб қочди. Упкаси томоғига тиқилган Холдорбек ҳам унинг кетидан кўчага чиқди. Ҳўкизнинг шўхлиги юқори чўққисига чиқдими нима бало, эгасини тоза обориб-обкелди ва тўсатдан Сотти Сувоновичнинг ҳовлисига кириб кетди.

— Шўрим қуриди, — деди Холдорбек бошини чангаллаб. — Сотти Сувоновичнинг ҳовлиларини ҳам дабдала қилади ҳозир. Вой, нима деган одам бўлдим энди!

Холдорбек қўрқа-писа темир дарвозадан ичкарига мўралади. Қараса, ҳўкиз Сотти Сувоновичнинг пешайвонли офилхонасида боғлаб қўйилган бузоқчанинг охуридан ўт еб турибди. Холдорбек ичкарига бир қадам ташлаган эди ҳамки, рўпарадаги уйнинг ойнаванд эшиги очилиб, спортча кийиниб олган Сотти Сувонович чиқиб қолди. Холдорбек шоша-пиша салом берди.

— Ҳа, Холдор, кел, — деди Сотти Сувоно-

вич бошлиқларга хос виқор билан. — Тинчликми ишқилиб?

— Тинчлик, тинчлик, — деди Холдорбек таъзим қилиб. — Шу ҳўкизимиз ипини узиб, денг...

— Нега ипини узади? Суст боғлаган бўлсанг керак-да?

— Ҳа, ҳа, шунақага ўхшайди...

— Хўш, нима қилиш керак экан энди?

— Энди, Сотти Сувонович, минг бор узр! Шу аҳмоқ ҳўкизимиз қочганича сизнинг ҳовлингизга кириб кетди-да. Ана, бузоқчангизни насибасига шерик бўлиб...

Шундагина Сотти Сувоновичнинг кўзи бузоқча билан бирга ўт еб турган ҳўкизга тушди.

— Ҳўкиз, де, — деди Сотти Сувонович кибор билан. — Ҳали сеникини олдида бизники бузоқча бўлдими?

Холдорбек «қовун тушириб қўйдим чоғи» деб ўйлади.

— Йўғ-е, нималар деяпсиз, Сотти Сувонович? Сизникини олдида бизники бузоқча!

— Ҳа, бундоқ дегинда, мени қулоғимга бошқача эшитилибди... Яхши, бизнинг ҳўкизни чўчитмасдан ўзингни бузоғингни олиб кетавер!

Холдорбек нафасини ичига ютиб, оғилхонадаги бузоқчани етаклаганча Сотти Сувоновичнинг ҳовлисидан чиқиб кетди...

Бузоқча етаклаб кирган эридан хотини хайрат билан сўради.

— Бу нима, дадаси?!

Холдорбек бузоқчага ишора қилиб.

— Кўрмаяпсанми, бу — хўкиз! Сув билан семиртирган эканмизми, нима бало, югураве-риб, баданидаги бутун сув тер бўлиб чиқиб кетди. Шунинг учун кўзингга бузоқ бўлиб кўриняпти чоғи, а? Яхшилаб қара, бу — Хўкиз!

— Хўкиз, — деди хотини остонада ўтириб қоларкан. У бу сўзни ё эрини, ё бузоқни назарга тутиб айтдими, бу томони бизга қоронғу.

СОВУҚ НАФАС

Баҳорнинг серёмғир кунларидан бирида Қиличбой аканинг «боди» қўзиди. Уша куни тонг саҳардан шаррос ёмғир қуйиб берди. Акамиз эшикдан киришлари билан нолий бошладилар.

— Аширмат, осмон тешилганми, нима бало? Челақлаб қуйиляпти, — дедилар инқилаб-синқиллаб қадам босарканлар. — Зўрға етиб келдим. Намгарчилик бошланди дегунча сабил қолғур бел тараша бўлади-қолади. Ана ундан кейин эгиб кўр-чи... Эгасан-а!..

Қиличбой акага раҳмим келди. Ташқарига қарасам, ёмғир тезлашибди. Қиличбой ака

ўрнига ўтирмай бирин-кетин Самадбек билан Қулмат ҳам шаллабо бўлиб кириб келишди. Самадбек кийимини илгакка илиш баробаринда инқиллаб ўтирган Қиличбой акага сўз қотди.

— Мазангиз йўғроқми, дейман, а, Қиличбой ака?

Қиличбой ака ҳам бир ҳамдардга илҳақ эканми, дардини дастурхон қилди.

— Шу бел намгарчилик билан чиқишолмайди-да, — деди зўрға гавдасини кўтариб. — Эгилмайди сабил. Кундани ўзи. Ҳозир шуни Аширматга айтиб турувдим, денг...

— Эй, буни шундоқ қолдирманг, ака, — деди Қулмат девордаги кўзгуга ўзини соларкан, бепарволик билан. — Бизни бир тоғамиз бўлардилар, у киши ҳам худди сизга ўхшаб гоҳ белдан, гоҳ оёқдан нолиб юрардилар. Буни қаранг, ҳазил-ҳазил, уч-тўрт йил бурун оламдан ўтдилар. Раҳматли, доим айтардилар: ажал одамни ё оёғидан, ё белидан олади, у ғирром курашчидай гап... Авлиё эканлар...

Қиличбой ака тагида пружинаси бор қўғирчоқдай сапчиб тушди. Шу баробаринда «вой, белим» деди-да, қайта ўрнига михланди.

— Нафасингизни ел учирсин, бунча совуқ? Одамни ўтакасини ёриб юбордингиз-ку!

— Айтдим қўйдим-да, — деди Қулмат ўша бепарволик билан. — Бу бир шунчаки гап-да.

Касалга ҳар ким ҳар хил маслаҳат беради. Мен ҳам билганимни айтдим-да, ака.

Бу ҳангомадан сўнг ҳамма ўз иши билан андармон бўлиб кетди. Орадан оз фурсат ўтгач, Қиличбой ака кўксини силаганча гап бошлади.

— Бу йўтал деганлари балои азим экан, — дедилар бир-икки йўталиб. — Шу йўталсам, томогимга бир нима келиб тиқилади, денг. Дори ичай десам, дорига ўрганиб қоламанми дейман. Дўхтир қўшимизга айтсам, «кўпроқ шолғом енг» дейди. Қор қилармикан-а, Аширмат? Ё кўнгил учун айтдимикан?

— Кўнглингизга олманг-у, — деди Қулмат гурунгни қиздириш мақсади-да. — Бир ўгай холам бор эдилар: онам билан она бир ота бошқа. Шу кишини ўлишларидан уч кун олдин шунақанги йўтал тутган эдики, бечорага раҳимиз келиб кетарди. Энди ҳар нарсани бир сабаби бўларкан-да. Холамини шу йўтал адо қилди...

Йўталишга чоғланган Қиличбой ака оғзини қўли билан шартта беркитди. Йўтал орқага қайтгани, нафаси тиқилиб, рангу-рўйи докадек оқара бошлади. Бизга билдирмасликка ҳаракат қилиб, секин эшикдан йўлакка чиқди. Самадбек бир нимани сезгандай унга эргашди. Йўлакдан анчагача йўтал товуши эшитилиб турди. Мен эса Қулматни қўйган бўлдим.

— Унчалик эмасда, нуқул «ўлди-ўлди»

дейсан, хаста одам кўнглига олади, деб ҳам ўйламайсан...

Мен гапимни тугатмасдан Самадбек кириб келди ва Қиличбой аканинг аҳволи ёмонлашаётганини айтди. «Тез ёрдам» чақирган эдик, келиб Қиличбой акани олиб кетди. Уч кун оралатиб у кишини кўргани бордик. Анча тетик, рангига ранг кирган, сўзлари бурро.

— Хайрият шу дўхтирлар бор экан, — деди Қиличбой ака мамнунлик билан. — Энди кетдим деб ўйлаган эдим. Йўқ, меҳрибон дўхтирларни давоси кор қилди. Мана, анча дурустман. Бугун эрталаб юракни ҳам эшитиб кўришди. Нормасидан сал кўпроқ ураётган экан...

— Бизнинг Тешавой деган кўшнимиз бўларди, уни ҳам юраги... — дея гап бошлаган Қулматнинг гапи оғзида қолди. Хонага Қиличбой аканинг хотини кириб келганда биз ўрнимиздан қўзгалдик. Қулмат ичкарида бошлаган гапини йўл-йўлакай бизга сўзлаб берди. Хайриятки, бу гапларни Қиличбой ака эшитмадилар...

ЎРГАНГАН КҮНГИЛ

Учинчи қаватда Шариф пиён деган киши яшайди. Унинг ғалати одати бор. Ичиб келган кунни уйига кирасолиб оёғидаги ботинкасини ечади-да, деворга қараб ирғитади. Шунда

девор икки марта гумбурлаб кетади. «Ер қи-мирлаяпти» деб қўшнилар юрагини ҳовучлаб қолади. «Ўчир!» деган таҳдидли зуғум эшитилгач, бу Шариф пиёнлигини билиб қолишадди. «Бу қилиғингни ташла» деб, аввалига қўшнилар биргалашиб «пўстагини қоқдик» (Мастлигида эмас, ҳушёрлигида албатта). У гуноҳини бўйнига олиб, бизлардан кечирим сўради ва бошқа бу номақулчиликни такрорламасликка ваъда берди. Орадан икки кун ўтар-ўтмас яна ўша-ўша... Бу сафар «дом» дагилар йиғилишиб ўртага олдик.

Гапирмаган одам қолмади. У бўлса мум тишлаб тураверди. Охири хотини Дўрсагул унинг номидан йиғилганлардан кечирим сўради. Йиғлаб-сиқтаб ҳамманинг кўнглини юмшатди. Биз уни кечирдик:

Шу гаплардан кейин «бу одатини ташласа керак» деб ўйлаган эдик, йўқ, ўрганган кўнгил... орадан икки кун ўтгач, яна ўша гумбурлаш ва «ўчир» деган таниш овоз.

Тоқатимиз тоқ бўлди. «Бўлса бўлди, бўл-маса кўчириб юборамиз» деган жаҳд билан унинг масаласини «Маҳалла кўмитаси»да кўндаланг қўйдик. Кўпчилик орасида айтилмаган гап қолмади. Айтилган гапларни бешинчи қаватдаги Света опанинг кучукчаси эшитганда уйдан бош олиб кетган бўларди. Яна ким билади дейсиз?

Минг қилса ҳам орияти бёр экан. Ҳўнграб

йиғлади. Эркак йиғласа тош ҳам эрийди, деганларидай ўтирганларнинг кўнгли ийиди. Панд-насиҳат билан чегараланиб қолишди...

Кеча ўртоғимнинг тўйига бориб, ўша ерда қолиб кетдим. Эртасига ўйга келсам, қўшнилар Шариф пиённи ўртага олиб папалашяпти. Нима гап деб сўрасам, иккинчи қаватдаги Тўса хола: «Бунинг бу кечаси ҳам ухлатмай чиқди», деди. Шариф пиён эса,

— Тўғри, кеча ичиб келдим, — деди гуноҳига иқроор бўлиб. — Ботинкамнинг бир пойини ечиб деворга ирғитдим, иккинчисини ҳам ирғитмоқчи эдим, бирдан сизларга берган ваъдам эсимга тушиб, иккинчи пойини секингина ерга қўйдим ва тинчгина кўрпани тагига кириб ётдим...

— Тўғри, — деди Тўса хола унинг гапларини тасдиқлаб, — сен бир пой ботинкамни отдинг. Нега иккинчи пойини кетма-кет отмадинг?! Бу қачон иккинчи пойини отаркан деб эрталабгача ухламай чиқдик! Шу ҳам инсофданми?

— Бу ишингиз яхшимас, — деди тўртинчи қаватдаги Қўзибой тоға. — Бундан кейин бу ишни минбад қилманг! Раз бир пойини отдингизми, иккинчисини ҳам отинг. Биласиз-ку, ҳаммамиз икки марта гумбурлашга ўрганиб қолганмиз...

Қўшнилар бу гапни маъқуллашди... Ана, отди, ҳозир иккинчисини ҳам отади...

НИЯТ

— Онаси, янги йилда ўғлимизга мошина олиб бермоқчиман, — деди Бек ака пиёлани беозоргина қўлига оларкан. — Қани, бир ни-ма десанг-чи!

— Ниятингизга етинг, дадаси, — деди хотини ўғлига маъноли қараб.

— Бўлмаса, олдик! — Бек ака бир кўтаришда оқлаб, пиёлани яна тўлдираркан, бир тилим тузланган бодрингни оғзига солди ва қизига деди: — Қизим, янги йилда сенга «Лама» олиб бермоқчиман!.. Янги пальто мубо-рак бўлсин, қизим!

Бек ака иккинчи пиёлани ҳам оқлагач, кичкина қизига этик ваъда қилди ва янги этик учун бир пиёла олди. Пиёлани дастурхонга қўярда-қўймай кенжатоё ўғли «менга магнитофон олиб берамиз» деб қолди.

— Шошма, ўғлим, шошма, — деди Бек ака пиёлага арок қуяркан. — Пиёла бўм-бўш-у, сен бўлса магнитофон дейсан!.. Мана пиёлани тўлдирдик, ана энди гапингни гапир! Нима олиб беринг дейсан?

— Магнитофон, — деди ўғли хўмрайиб.

— Янги йилда албатта янги магнитофон бўлади, — деди Бек ака қалтираганча пиёлани қўлига оларкан. — Мана шу магнитофон учун олдик!

Бек аканинг кўзлари қисилиб, бурнининг учи қизара бошлади.

— Хо-тин, янги йилда с-сенга нима олиб-б берай-й?

— Йўқ, дадаси, менга ҳеч нарса керак эмас, — деди хотини қўл силтаб. — Оладиган нарсаларимни айтадиган бўлсам, маст бўлиб қоласиз.

— Эй, х-хотин, — деди Бек ака кўзларини сузиб. — Ма-мастлигимдан фо-фойдаланиб, и-ишларининг-ни б-битириб-б олмайсан-ми-и-и?..

Соат миллари ўн иккини кўрсатаркан, Бек аканинг хурраги соат зангига қўшилиб кетди.

ПУФАК

Алло! Сўфихон Сирлиевич, бу мен, танимадингизми, Луқмонжонман. Салқинлаб қолганга ўхшайсиз, овозингиз, сал, анақа, томонингизга сирпаниб чиқаяпти. Асалчойни босиб-босиб ичмабсиз-да... Йўқ, гапни чўзаётганим йўқ... Топшириқни қойиллатим... Қайсини бўларди, кечаги бир машина гишти ўша жойга обориб бердим, «лой»ини шундоққина, ўзингиз ўргатгандай конвертга солиб, янгамуллони қўлларига... Эшитяпсизми?.. Ҳа, энди акахон, биринчи мартами?! Эсингиздами,

бундан бир ҳафта бурун эллик куб тахтани ютиб юборганимиз... Ёрилмадингми, деганингиз нимаси?.. Ҳазилингиз қурсин... Биласиз-у, ичимиз кенг, пуфакка ўхшаб шишиб кетаверади... Энди, бу қурилиш деганлари туганмас хазина, олаверганинг билан тугамайди ҳам, прораб омон бўлса, ўша камайиб қолган жойини бир акт билан шуваб қўяди... Энг катта хўжайин ўзингиз бўлгандан кейин, қўрқиб нима қиласиз?.. Сиз гўшт бўлсангиз, биз тери. Машойхлар айтган-ку, эт билан тери бир нарса... Сўфихон ака ёнингизда ҳеч ким йўқми? Телефонда бу гапни... Ҳа, майли... Бошқарма бошлиғи Хидирқуловни қулатишибди... Энди, ака, Хидирқуловни ўрнига сиздан бошқа номзод йўқ! Бу ёғига қозон ҳам мой, чўмич ҳам, акахон, терини мойласангиз, эт ҳам ҳузур қилади-да... Бизга участка бошлиғлиги ҳам тешиб чиқмайди... Пуфак... Ҳа, ўлманг, менга лақаб ҳам топдингиз-а... Дами чиқди... Нимани?.. Алло! Қимни? Хидирқуловними?.. Нима? Сўфихон Сирлиевични!.. Қач... Алло-алло!.. Сиз кимсиз ўзи?.. Пуф... Пуф...

ТАЙЁРГАРЛИК

— Гапни чўзиб ўтирмайман, пўст калласини айтаман-қўяман. Ҳаммаларингизга маълумки, «Роҳат» жамоа хўжалиги билан ил-

җор тажрибаларни бир-биримиз билан ўртоқлашиб туриш ҳақида шартнома тузганмиз, тўғрими? Бир ой олдин бошбух Ҳожиқулов бошчилигида «Роҳат»да бўлиб, анча тажриба алмаштириб келгансизлар, тўғрими? Эртага эса улар бир группа бўлиб бизга келишмоқчи, шунга тайёргарлигимизни кўриб қўймасак бўлмайди, тўғрими?.. Хидирқул шу ердამисан? Утир, ўтир! Уканг РайПОда ишлайди, тўғрими? Сен ичимлик масаласини ўз зиммангга оласан. Хотиржам бўл, меском пул ажратиб беради. Турдибой, сен фермадан бир семиз қўчқорни танлаб, уйингга обориб, сўйиб, гўштини нимталаб, кабобга тайёрлаб қўй, кейин шошиб юрмайлик, тўғрими? Тошмамат, сен омор мудири Фулом Қодир билан паловхонтўрани ҳаракатида бўлинглар. Сен, Холиқов қази-қарта билан шуғуллан...

— Кечирасиз-у, раис бова, бу айтганларингиз уларнинг кундалик овқатлари-ку. Мана, ўтган сафар биз улардан тандир кабобни ўрганиб қайтгандик. Улар ҳам биздан ниманидир ўрганиб кетишлари керак-да!

— Биз бу томонини ҳам ўйлаб қўйганмиз, ўртоқ Ҳожиқулов. Зиёфатнинг охирида думба ва жигарни яхлит-яхлит бўлақларга бўлиб, нимдумбул қилиб пиширасизлар. Кейин уни совутиб, жигарни тўртбурчак, ромбик шаклида кесасизлар. Думбани ҳам худди шундай шаклда, бироқ жигарга қараганда икки бара-

вар кичикроқ қилиб кесиб, лycopчада бир қатор жигар бўлақлари, юзига эса думба бўлақларини териб, майин туз ва мурч сепиб дастурхонга тортасизлар. Менимча, бу «роҳат»ликларга янгилик бўлади, деб ўйлайман. Яна кимда қандай таклиф бор?.. Бўлмаса, қани, ўртоқлар, турдик, бор тажрибани ишга солайлик...

ИТФЕЪЛ

— Ҳурматли Тўра Арслонович! Сўзимнинг аввалида мен ҳам таваллуд кунингиз билан чин қалбимдан табриклайман! Мен кўп гапирмайман. Фақат бир-икки оғиз... Бундоқ гапларга қулоқ тутиб турсам, бирортаси-сизнинг итга бўлган меҳрингиз ва итингиз Тўрткўзбек ҳақида гапирмади. Ҳа, Тўрткўзбекдай итни умрим бино бўлиб учратмаганман. Ит дейишга одамнинг тили бормади, нимага деганда, гапиришни билмасада, биз бир-биримизни тушунамиз. Тарбиясини айтмайсизми, тарбиясини! Эй, ақл бовар қилмайди-ей, ит ҳам шундай ақлли, фаросатли бўладими?! Унинг одамохунлиги, мулойимлиги, зийраклиги худди Тўра акамни ўзлари. Кулманг, кулманглар, бу бор гап. Тўра акам билан қандай ака-ука бўлсак, итлари билан ҳам худди шундай ака-укамиз! Шу ит нозик жойимизнинг бир парчасини озор бермай юлиб олди-ю,

Тўра акам билан борди-келдимиз яхши бўлиб қолди. Қандай дейсизми? Тўра акамнинг ҳовлиларига биринчи марта борганимда, эшиклари олдида, шу ўзимизнинг Тўрткўзбек чўзилиб ётган экан. Тўра акамнинг ҳурматлари учун итга бир-икки бор ялтоқланган эдим, «воп» этиб ташланди-ку! «Ғарч!» этганини биламан, тамом... Шим йиртилган, рангимда ранг қолмаган, ҳамма жойим қип-қизил қонга беланган бир ҳолда Тўра акамни шопирлари Атхамжон уйга обориб ташлабди. Келинингиз ўшанда, билмасдан Тўрткўзбекни шунақанги қарғади, шунақанги қарғади. «Хотинда, қарғишдан бошқа қўлидан нима ҳам келади, қўй, майли шу билан ўзини босиб, бироз енгил тортади», — дедим. «Ит бўлмай, эгангни бошини е!», деганидан кейин чидаб туролмадим. «Тўра акамни итлари қопти», деганимдан кейин, келинингиз шунақанги пушаймон бўлди-и-и... Тўра ака, ўшандан кейин Тўрткўзбек бир замон мазалари бўлмай юрди-а? Ана! Уша кунлари келинингиз, мани қарғишим тегдимикан, деб бир хижолат бўлди, бир хижолатлар бўлди... «Ит қопмай, сиз ҳар бало бўлинг!» деб мани гўрдан олиб, гўрга тикди... Шу кунлар ҳам ўтди-кетди-ей! Лекин мен ўша кунларни эслаб, ҳали-ҳалигача ит қопган жойимни кўпчиликка кўрсатиб, фахрланиб юраман... Тўра ака ҳозир бир кўрсатиб юборайми?.. Ҳа, майли, бошқа сафар...

Энди келинингизни айтмайсизми, кўни-қўшнию дугоналарига оғзини суви кетгудай бўлиб мақтагани-мақтаган. Ҳар куни эрталаб ишга кузатаркан: «Тўра акамларни итларини сўраб қўйинг», деб қолади. Тўғриси, Тўра ака, Тўрткўзбекни оиламиз билан ҳурмат қиламиз, айниқса, ўзим, унга ҳавасим келганидан ит бўлгим келади. Тўра ака, мен гапимни тугатар эканман, сизга ва итингизга соғлик-саломатлик тилаб, мана шу, келинингиз ният қилиб, йиғиб қўйган бир халта суякни тантанали равишда сизга топширишга рухсат бергайсиз...

БОТИНКА

Оқсоқланиб келаётган кишини орқасидан Тўхта акага ўхшатдим. Отини айтиб чақирिशга истиҳола қилдим. «Биринчидан, Тўхта ака оқсоқланмайди, иккинчидан, эҳтимол бошқа одамдир...» Шу ўй-хаёл билан у кишидан ўзиб кетганимни билмай қолибман. Шунда орқамдан кимдир отимни айтиб чақирди. Ўгирилиб қарасам, Тўхта ака.

— Орқангдан танидим сени, — деди Тўхта ака, оғриқдан буришган юзларида зўрма-зўраки табассум ёйилиб. — Шошиб қаёққа кетясан?

— Саломаалейкум, — дедим хижолатпазлик билан. — Танимабман, бой бўларкансиз.

— Қачон, вақти-соатини ҳам айтгин-да, бўтам, — деди Тўхта ака йўл чеккасидаги ўриндиққа ишора қилиб. — Юр, бироз нафасни ростлайлик.

— Оёққа нима қилди? — дедим ўриндиққа ўтирарканмиз. — Йиқилиб тушдингизми?

— Қаёқда! — деди Тўхта ака ботинкасининг ипларини бўшатаркан. — Қизимга гарнитур қидириб, кирмаган дўконим қолмади. Ҳаммасини нархи осмонда. Қимматига бизда ҳол қайда?

— Кўп юриб қўйгансизда.

— Қаёқда! Уйимиздаги батарея ёрилган. Тўрт ҳафтадан бери ЖЭҚка қатнайман. Топган гаплари: «Эртага келинг!» Нима бало, луғатимиз шунчалик харобми? Ёки дунёда шундан бошқа гап қуриб қолганми?

— Эй, гап буёқда, денг.

— Қаёқда! Ўғил институтни битирди. Унга бирорта ёғлироқ иш топиш керак. Бор-буд танишларимнинг олдига бориб келдим. «Ўйлаб кўрамиз, қараб кўрамиз»дан нарига ўтишмайди. Чарчадим.

— Танишларга қатнаб, оёқни ишдан чиқарибсиз-да! Қаранг, оёғингиз гуппидай шишиб кетибди...

— Қаёқда! Гап танишларда эмас.

— Нимада бўлмаса?

— Хотин: «Ишни ўзгартиринг, оладиган

маошингиз... «Отчопар»га қатнанг», дейди. Бозорда хосият кўпмиш.

— Эй, ҳали бозордаман, денг. Тўғри, тижорат учун оёқ керак...

— Қаёқда! Жамғармамда озгина пул бор эди. Катта ўғил шуни ҳидини олиб, невараларингизнинг тўйини ўтказиб беринг, деб тикилинч қиляпти.

— Ҳа, тўй ташвишлари билан шу аҳволга келиб қолдим, денг?

— Қаёқда! Тўй учун юзта оёғим бўлса ҳам қурбон қилардим.

— А, унда нега оқсоқланиб юрибсиз?

— Ботинкам икки размерга кичик, бўтам.

— Ботинка сиқяпти, денг?

— Ҳа, ботинка сиқяпти, — деди Тўхта ака, эгилиб ботинкасини ипларини боғларкан. — Айтайлаб икки размер кичигини сотиб олганман.

— Нега энди икки размер кичигини?

— Бошингда шунча ташвиш бўлганда, сен ҳам шунақа қилардинг.

— Тушунмадим!

— Нимага тушунмайсан? Оёғингни ботинка сиқса, кўзингга ҳеч нарса кўринмайди, ғам-ташвишни унутасан, бўтам! Қани, энди юр, кетдик...

МЕН, ҲОЗИР...

Биз хонага кириб келганда Ҳалимжон ака ишни аллақачон бошлаб юборган бўлади. Ҳазилкаш Турди ака бўлса аввал менга кўз қисиб, сўнг Ҳалимжон акага қараб:

— Шу ерда ётиб қолганмисиз? — дейди кесатиқ оҳангида.

Ҳалимжон ака ҳиринглаб кулади ва ўрнидан тура солиб, «битта чой қўяйлик» деб, яхна ичимликлардан бўшаган елимли идишларни кўтариб (ёшим у кишидан кичик бўлганлиги учун, «келинг, сувни мен олиб чиқақолай» деганимга ҳам қарамай), зиппилаганча чиқиб кетади. Шу кетишда бир-икки соатлардан кейин кириб келади-да, чой қўяди. Чой қайнагунча «жаҳон айвони»да содир бўлаётган олди-қочди гаплардан гаплашиб ўтиради. Чойнак шақирлай бошлагач, «мен, ҳозир» дейди-да, ташқарига чиқади. Бу унинг ҳар кунги одати бўлганлигини, энди кечгача қайтиб келмаслигини билсак-да, уни сўроқлаган, қўнғироқ қилганларга: «Нарсалари шу ерда, келиб қолар» деб қўяқоламиз. Бу орада котиба қизимиз уч-тўрт марта эшик қоқиб:

— Дўппининг эгаси қани? — дейди кулиб. Унинг бу кулгуси «ҳалиям йўқми?» деган маънони англатади.

— «Фронт»га кетган, — деймиз биз ҳам

кулиб. — Келиб қолар, нарсалари шу ерда-ку...

Барибир Ҳалимжон акадан кечгача дарак бўлмайди. Иш вақти тугаб, энди кетамиз деб турганимизда, ҳовлиқиб кириб келади.

— Менга биров қўнғироқ қилмадими? — деб сўрайди Турди акадан.

— Қўнғироқ қилди, — дейди Турди ака жўрттага. — Қосимов деган бир ошнангиз сизни сўради. Нарсалари шу ерда дедим. Тўғри айтибманми?

— Бирор иши бордир-да, керак бўлса ўзи келади, — дейди Ҳалимжон ака нарсаларини йиғиштираётиб, — Кетдик бўлмаса, вақт бўлиб қолибди-ку... Ҳа, айтганча, эртага ойлик бўларканми?.. Ҳа, майли...

Эртаси куниям Ҳалимжон ака, «мен, ҳозир» дедию, чиқиб кетди. Орадан хиёл вақт ўтди, ё ўтмади, эшик қия очилиб, баҳолаватгина бир жувоннинг қораси кўринди.

— Ҳалимжон ака керак эдилар, — деди жувон майин оҳангда. — Аяллари бўламан. Ўзлари шу хонада ўтирадиларми?

— Ҳа, киринг, синглим, киринг, — деди Турди ака мулозамат кўрсатиб. — Нарсалари шу ерда, ҳозир келиб қолар.

Ҳалимжон аканинг аёли ичкарилади ва қимтинибгина оч-қизил сумкачасидан газетга ўроғлиқ бир нима олиб, Ҳалимжон ака ўтирадиган иш столининг устига қўйди.

— Шимларини олиб келувдим, — деди аёл ийманибгина. — Ҳар куни кечқурун шимларини ечиб қўядилар-да, «мен, ҳозир» деб чиқиб кетардилар, шу кетганча тонг саҳарда кириб келардилар. Кечаям шундай деб чиқиб кетувдилар, дараклари бўлмади. «Ишга шимсиз кетдиларми», деб хавотир олиб келган жойим...

Аёл кутиб-кутиб зерикди чоғи, биздан узр сўраб чиқиб кетди. Шу пайт ички телефон жиринглаб қолди. Гўшакни кўтарсам, хўжайин Ҳалимжон акани йўқлаяпти. Нима деб жавоб беришимни билмай, Турди акага қош қоқдим. У киши бўлса, Ҳалимжон аканинг аёли ташлаб кетган шимга ишора қилди. Мен вазиятни тезда илғаб олдим.

— Шимлари шу ерда, келиб қолсалар керак, — деган эдим, нариги томондан: «Энди шимига салом бериб юрарканмиз-да», деган зардали овоз келди...

ЧУВ ТУШ(ИР)ДИМ

Саҳар мардондан уйимизга меҳмон келиб қолди. Меҳмон келгандан кейин олдига дастурхон ёзиб, қуюқ-сууюқ қўйиш керак. Хотиним дарров қўлимга халта тутқазиб, бозорга йўрғалатди. Эшикдан чиқарканман, орқамдан:

— Бугун биринчи апрел, оладиган нарсаларингизни қараб олинг, яна сизни алдаб юришмасин! — деди хотин.

— Мени ким деб ўйлаяпсан, — дедим беписандлик билан. — Мени алдайдиган ҳали онасидан туғилгани йўқ.

Кўчада кетиб борарканман, кимларнидир «алдаб», ҳазил қилгим келди. Шундоқ олдимда, янги чопон кийиб олган кишининг елкасига қоқиб: «Чопон чокидан кетибди-ку», деганимни биламан, бечоранинг рангида ранг қолмади.

— Иби, янги эди-ку! — деб, жон ҳолатда чопонини ечиб, уёқ — буёғига қаради. — Алдабсиз-да, акамулло!

— Биринчи апрел! — дедим хандон отиб.

— Биринчи апрелингиз қурсин, ўзи бор-йўгимиз шу эди, — деди у чопонини кия туриб. — Утакамни ёриб юбордингиз-ку...

Бозорда тумонат одам. Мисоли чумакарининг уяси. Яна шўхлигим тутиб, бозорнинг ўртасида биттасига: «Елкангизда сичқон ўрмалаб юрибди» десам, ари талаган кишидек, расталар орасида зир югурганини кўрсангиз эди. Биттасига: «Ана, ерда ётган бир даста пул сизларникими» десам, иккаласи бирваракайига қарайман деб, бир-бирига калла қўйиб юборса бўладими...

Бозорни қилиб, бекатда автобус пойлаб турган эдим, бирдан ерда ётган қопчиққа кў-

зим тушди. Атрофга қарасам, ҳамма ўзи билан ўзи саргардон. Аста қопчиққа яқинлашдим-да, қўлимдаги халтани унинг устига қўйдим. Одамлар сийраклашса халтани кўтариб, тагидан қопчиқни оламан, деб туравердим. Ҳа, деганда бекатда одам сийраклашмади. Биттаси кетса, яна иккитаси келаверади. Хуллас, анчагача халта тагидаги қопчиқни олишга имконият бўлмади.

Кечга яқин бекатда яккам-дуккам одам қолди. Фурсатдан фойдаланиб, уёқ-буёққа қараб, секин халтани кўтариб, тагидан қопчиқни олиб, очиб қарасам, кимдир ҳазиллашиб тезак солиб қўйган экан. Тепа сочим тикка бўлди. Энди, бир алам қилди, бир алам қилди, у ёғиши сўраманг!

Қун бўйи бир ҳовуч тезакни «қўриқлаб» турганим учун то уйга етиб келгунимча ўзимни-ўзим қойидим. Уйга етиб келганимда эса меҳмонлар аллақачон кетиб қолган, хотин бўлса тишини қайраб турган экан.

СИНОВ

— Битта «уч»га шуми? — деди кафедра мудир Шайдоев доцент Пайдоев стол устига қўйган ароққа им қоқиб. — Сен «уч» қўйдинг, у эса сенга шуни берди-а?

— Бергани йўқ! — Пайдоев тутақди. — Сумкамга солиб қўйди.

— «Уч»ни қўйиб бўлганингдан сўнг солдими?

— Йўқ! Солиб қўйганидан сўнг «уч» қўйдим.

— Ҳаяжонлангандирсан?

— Нима, биринча марта имтиҳон оляпманми?!

— Ўзим, шунчаки сўраяпман-да, — деди Шайдоев шишани қўлига олиб, у ёқ-бу ёққа айлантриб. — Сенингча, шу «уч»га арзийдими энди?

— Улибди энди, арзийди.

— Мазасини кўрмай, ишонч билан гапираётганингга қара. Эҳтимол, сохтадир?

— Эй, нафасингизни иссиқ қилинг, тозаси!

— Ўзи айтдими бунини?.. Чув туширган бўлмасин тагин.

— Ҳозир синаб кўрамиз-да, — деди Пайдоев ароқни қопқоғини очатуриб.

Худди шу гапни илҳақ кутиб турган Шайдоев дарров стол тортмасидан иккита стакан чиқариб қўйди ва «қани, қуй-чи» дея қўллари бир-бирига ишқалади. Биринчи қадаҳни бир кўтаришда ичиб, сўнг деди: — «Тўрт» қўйсанг ҳам бўларкан, алдамабди!

— Алдаб ҳам кўрсин-чи, — деди Пайдоев стаканларга яна ароқ қуяётиб: — Кейинги чоракликда яна ўзимга имтиҳон топширади.

ТЕЛПАК

Профессор Аҳмедов профессор Дўсमतовга рўпара келиб қолди.

— Телпак муборак бўлсин, домлажон, — деди Аҳмедов Дўсमतовнинг бошидаги телпакка ишора қилиб. — Қаердан олдингиз?

— Айтсам, ишонмайсиз, — деди Дўсमतов ишшайиб. — Кеча тўртинчи курсдагиларни бошлаб уришиб бердим: «Ўқиш сенларга ўйинчоқми?» дедим.

— Улар нима деди?

— Нима ҳам дейишарди, бошларини буқишиб, жимгина ўтиришди. «Ўқисаларинг, ўқиларинг, бўлмаса йиғиштирларинг!» дедим.

— Хўш, улар нима қилишди?

— Йиғиштиришди.

— Тўртинчи курсларнинг ҳаммаси-я?!

— Ҳа, ҳаммаси йиғиштириб...

— Йиғиштириб нима қилишди?

— Йиғиштириб, шу телпакни совға қилишди.

— Ёмон эмас, буюрсин, буюрсин, домлажон...

ҚУНҒИРОҚ

Уғилли бўлганимни телефон орқали эшитиб, дарров туғруқхонага сим қоққанман:

— Болага яхшироқ қаранглар, алмашиб қолмасин!...

Алишмаганга ўхшайди, бурни ўзимникидай. Боғчага ҳам қўнғироқдан сўнг борган... Мактабга чиқдию, қўнғироқларнинг кети узилмади: ҳали муаллими, ҳали илмий мудир, ҳали директор...

— Тўйиб кетдик! Бола эмас бу, балол!.. Ци-ма қилайлик?..

— Қаранглар, — дейман отга улардан олдин қамчи уриб. — Бунинг учун маош оласизлар, ахир!..

Шу зайилдаги қўнғироқлар билан ўн йил сувдай ўтди-кетди...

Қўнғироқ билан институтга жойлаб, энди енгил тортаман, десам, йўқ, яна беш йил сим қоқиб туришга тўғри келди... Амаллаб ўқишни битирди. Бу ёғини ўзига қўйиб бермоқчи бўлдим. Атайлаб ҳеч кимга сим қоқмадим. Ўзича уёққа борди, буёққа келди, ҳеч ким «қучоқ» очмади. Қўнғироқ бўлдию ишлари юришиб кетди...

Келини ҳам телефонда топганимиз. Шундай бўлгач, совчи-повчи қилиб ўтирмай, қудалар билан қўнғироқ орқали ишни пишитиб қўяқолдик. Угилнинг иши қийин бўларкан, тўйдан кейин ичадиган одат чиқарди. Кунора бўлмаса-да, ҳафтада сим қоқишга тўғри келарди... Қаерга бўларди, ҳушёрхонага-да!.. Кеча келин билан рижиллашган экан, келин

онамникига кетдим, деб йўл тортибди. Уғил эланиб ёнимга келди.

— Сим қоқинг, қайтиб келсин...

Сим қоқсам, келин ҳали онасиникига етиб бормаган экан. Хавотир олиб ҳар ўн дақиқада қудаларга сим қоқиб турибман, лекин ҳалигача бирор натижа йўқ... Яхшиямки, шу телефон бор экан, бўлмаса шунча ишни оёқ билан битказиб бўлармиди?..

ТАЯНЧ НУҚТАСИ

Тўйхонанинг тўрида савлат тўкиб ўтирган дўкон мудури Қўзивой мўйлов дабдурустан:

— Керак бўлса, ер шарини ҳам жойидан жилдириб юбораман, — деди ялангтўш кўкрагига шапатилаб.

Собиқ ўқувчисининг бу гапини эшитган физика ўқитувчиси Дарғаев бир қадар ҳушёр тортди ва қимтинибгина унга яқинроқ сурилди.

— Қўзивой, — деди бўйнини Қўзивой томонга ҳисл чўзиб, — физикадан зўрға икки яримга тортгансан, отангни ҳурматиши қилиб «уч» қўйиб берардим. Бугун эса ер шарини жилдириб юбораман, дейсан. Қўлингдан келармикан?

— Ҳа, энди, домла, — деди Қўзивой шохдор мўйловини бураб. — Қўлимиздан келмаса, бекордан-бекорга гапирмаймиз...

— Архимеддай одам жилдиролмаган нар-

сани сен қандай жилдирасан? Аввал сен Архимед тополмаган нарсани топ, сўнг гапир, хайми!?

Қўзивой мўйлов Дарғаевга қараб беписанд тўржайди.

— Энди, домла, ўша Архимедингиз тополмаган нарсани биз топганмизда.

— Хўш-хўш, — деди Дарғаев қулогини динг қилиб, — нима экан ўша нарса, билсак бўладими?

— Мана бу нарса, — деди Қўзивой мўйлов чўнтагидан бир даста пул чиқариб дастурхон устига «шап» этказиб ташлар экан. — Худди ана шу нарсадан Архимед сиқилган.

— Бу нима? — деди Дарғаев ажабланиб.

— Таянч нуқтаси! — деди Қўзивой тарвузчадай қорнини силкитиб-силкитиб куларкан. — Ҳи-ҳи-ҳи...

Дарғаев ҳанг-манг бўлиб қолди.

ПАРИШОНХОТИР

Хоналарига кирсам, соатга термулиб ўтирган эканлар, мени кўриб бақириб бердилар.

— Ким чақирди сени? Бирор ишинг борми менда?

— Йўқ, — дедим ажабланиб. — Узингиз чақиртирган экансиз!

Хўжайин соатдан кўз узмай яна ўшқирдилар.

— Чақиртирган эканманми? Ким айтди сенга?

— Котибангиз.

— Нима деди?

— Ўн дақиқадан кейин ҳисобот билан...

— Қанақа ҳисобот билан?

— Йиллик ҳисобот билан.

— Котибани чақир бу ёққа!..

Қотиба «лип» этиб ичкарилади. Хўжайин ҳали ҳам соатга термулиб ўтирарди.

— Мен бировни чақиринг, деганмидим?

Савол котибага айил ботди.

— Ўзингиз соатга қараб, ўн дақиқадан кейин...

Хўжайин шундагина соатдан кўз узиб:

— Эслатиб ҳам қўймайсиз, — деди котибага қараб. — Ўн дақиқадан буён соатга қараб турибман. Нима учун қараётганимни эса ҳеч эслаёлмайман, денг. Демак, соатга қараб бош ҳисобчини чақиринг, деган эканман-да, а?... Хўш, менда нима ишларинг бор?..

ҚОРИН

— Тўғри, иккита муовиним — иккита қўлим! Бош ҳисобчи — бошим ва чўнтагимнинг балогардони, — деди Тожи Тожиевич ходимларига жилмайиб. — Қолганлар-чи?

— Оёқларингизмиз, — деди ишлаб чиқа-

риш бўлимидагилар, — узоғингизни яқин қиламиз.

— Кўзларингизмиз, — деди режалаштириш бўлимидагилар. — Ҳамма нарсани олдиндан кўриб юрамиз.

— Қулоқларингизмиз, — деди ахборот бўлимидагилар. — Бирорта миш-миш биздан қочиб қутулолмайди.

— Бир қарич тилингизман, — деди ёрдамчи...

— Дастурхончингизман, Тожи Тожиевич, — деди котиба...

— Ҳаммангни ўз ўрнинг бор экан, — деди Тожи Тожиевич қаншарини қашиб. — Мен, менинг ўрним-чи?

— Сиз!? — дейишди ходимлар бараварига, — Сиз — қоринсиз!

Тожи Тожиевич мамнун жилмайди.

— Демак, ҳаммамиз битта одаммиз, тўғрими?

— Тўғри! — дейишди чуғурлашиб.

— Лекин ҳаммамиз битта қорин уучун хизмат қиламиз, шундайми? — деди Тожи Тожиевич.

— Шубҳасиз, — дейишди ходимлар...

ҚАЙНОВИ ИЧИДА

— Шунга шунчами, демайди биров. Шу ерга келмасин деб ўтирган эдим, барибир кел-

ди-я, жувонмарг! Кўрдингми, у ким билан келганини? Одамни писанд қилмайди, худди унинг кимлигини ҳеч ким билмайдигандай. Бўлсанг, бўлибсанда-да, манга нима! Шу қилганига ман ҳам ўша томонга қиё ҳам боқмадим. Билсанг, мани куйдириш учун атайлаб ўша билан етаклашиб келган. Ушанақалигини билганим учун ҳам, ман ҳам атайлаб шунақа қилдим. Кейин «ўл,ажаб бўпти» дедим. Шунақа қилмасам, ўйлайди-да: «Ўзи шунақа экан» деб.

— Тўғри айтасан, дугонажон! Сан эмас, уни ўзи шунақа! Қаерга бормаса, шунақа бир қилиқ чиқариб ўтиради. Манам бир чақиб олай дедим-у, яна шунақалигини билиб, индамай қўяқолдим. «Ўзинг шунақасан-ку, нима қиласан шунақа қилиб», демайди биров. Шунинг учун шунақа бўлиб кетган-да!

— Қулогига тақиб олган «сават»ига қардингми? Ичим куйиб турса-да, атайлаб ўзимни безътибор қилиб кўрсатдим. Шунақанги энсаси қотдики, тақиб келганига пушаймонлар еб, ким билан келганини ҳам унутиб қўйди. Бунақаларга шунақа қилмасанг...

— Сан эшитдингми, йўқми, ўйнагани турганимизда шунақа бир паст овозда қулогимга шивирладикки, ўзим зўрға илиб олдим.

— Нима деди?

— Гўё ўша кунни у сенга ҳеч нима дема-

ган экан-у, худди у менга айтганлигини мен сенга шунақа айтганмишман!

— Шунақалигини айтмаса ҳам билардим. Шунинг учун мен унга айтдим, мен унга ҳеч нима демаганмишманда, сен менга айтган экансан-да, а?

— Худди шунақа деди-да! Сен унга ҳеч нима демаганлигини, у менга айтганлигини мен сенга айтмаслигимни илтимос қилганлигини сенга айтиб қолишимдан хавотирланган.

— Хавотирланган бўлса, сен менга шунақа деганингни унга ҳам айтганингни менга айтдими? Ҳечам айтмайди-да!

— Хўп, дугонажон, шошиб турибман. Мабодо уни кўриб қолсанг, уни менга шунақа юрма.

— Нимага? Уни сенга шунақа деганини сен менга айтганингни мен унга айтармишманми? Мени чақимчи деб ўйлаяпсанми?

— Йўқ, бекорга хафа бўляпсан! Мен айтмоқчиманки, агар сен унга айтсанг, уни сенга айтганини сен менга айтганингни мен унга айтганимни юзингга солиб, мени маломатга қўяди-да... Вой, мени автобусим келиб қолди, хайр, мен кетдим!

— Майли, яхши боргин! Қолганини телефонда гаплашамиз...

— Яхши, мени кўрганингни, уни менга айт-

ганини мен сенга айтганимни сен унга... мен унга... эй, хайр!..

ТАНБЕҲ

— Сен одам эмассан! Сенга бўтун умримни бағишлаб ўтирибман-а! Сен бўлсанг, на ёзишни, на ўқишни биласан. Бу ҳам етмагандай, бир оғиз гапни тўрт-беш кишини олдида эплаб гапиролмайсан ҳам... Учир, ўзингни оқлама, энди бефойда. Тў-тўғ-риси, сендақаларни ер кўтариб турганига ҳайронман. Мен дурак, ҳайҳотдек ҳовлини сенга ишониб ўтирибман-а? Сенга ўхшаганлар бутун бир давлатни қўриқлаб юрибди-ку. Эй, қўй-е... Одамни тилини қичитасан-да. О, ҳай, бирор марта ойнага қараганмисан, айт, қараганмисан? Қарамагансан! Қараганингда, кимлигингни билиб олган бўлардинг. Ўзингни овсарликка солма, кимга гапиряпман, шалпангқулоқ? Мен сенга одам деб гапириб ўтирибман-а, сени бўлса ҳеч нарсага ақлинг етмайди. Энди, сени бўлганинг шу, шу туришда тураверасан... Бўл-ди, бўлди, яна ялаб-юлқаганингга ўлайми? Лапашангсан, шундайми? Шундай де, нега индамайсан? Икки соатдан буён қулоғингга танбур чертаяпманми? Нега тилингни бир қарич қилиб мўлтиллаб турибсан? Бир кун боғлаб қўйсам, ўшанда биласан озодликнинг қадрини. Мен бу гапларни шунчаки ўй-

ин учун айтаётганим йўқ, одам бўл деб га-
пиряпман! Нега индамайсан, гапир!..

— Вов-вов! Вув-в-в...

КАЛИШ

Бобонинг калиши тешилдию, хонанишин бўлди-қолди. Бу матоҳнинг янгисини қидириб бормаган ери, кирмаган дўкони қолмади. Бир куни бозор айланиб юрганди, нохос қўлтиғига калиш қистириб олган кишига рўбарў келиб қолди.

— Ошна, — деди кўзлари яшнаб, — қўлтиғингиздагини сотасизми ёки сотиб олдингизми?

— Сотиб олдим. Бир йил деганда етишдим бунга. Битгаси заруратдан сотаётган экан, савдолашмай шартта олавердим.

— Кўрса бўладими? — Бобо калишга қўл чўзди. Сўнг уни обдон айлантириб, ҳатто оёғига кийиб кўрди. Лоппа-лойиқ! Калишни қайтариб бераркан, бошини чайқаб: — Елғончилар ҳам кўпайиб кетибди-да, а, ошна? — деди.

— Нимага? — деди калишнинг эгаси ҳангу манг бўлиб. — Бирор нуқсони бор эканми?

— Бор экан-да! Қаранг, бир пойини ўнг, бир пойини чап қилиб, алмаштириб берибди-ку.

Бояги киши бу гапни эшитгач, орқасига

қараб йўргалай кетди. Бобо ҳам унинг орқасидан эргашди. Киши калиш сотган одамни топди ва унинг қўлига калишни тутқазди.

— Гапни кўпайтирмай, бунингизни олингда, пулимни қайтаринг! — деди томдан тараща тушгандай қилиб. — Сабабини сўраманг!

Сотувчи ҳеч нарсага тушунмай пулни қайтариб берди. Худди шуни кутиб турган бобо сотувчининг олдига борди ва калишнинг уёқбуёғига қарамай савдолашишга киришди...

«АРРА»

— Йўталганда оғрийди, денг, — деди дўхтир беморни текшириб бўлгач. — Бироз шамоллабсиз...

— Дори-пори ёзиб берасизми? — деди бемор.

— Дорини нима қиласиз? — Дўхтир кулди. — Шолғом димлаб енг.

— Шу ўзимизнинг ўзбаки шолғомданми?

— Ҳа-да! Шундоқ ташқарига чиқинг, эшик олдида биттаси сотиб ўтирибди...

Бемор кўчага чиқиб қараса, ростданам бир кампир шолғом сотаяпти. У билан савдолаша кетди.

— Қирқдан бераман, — деди кампир мўлтайиб.

— Тўртта ёнғоқдай шолғомни-я? Йигирма сўм бераман.

— Инсоф қилинг, айланай! Сиз буни дори учун оляпсиз-ку! Сизга йигирмадан берсам, менга нима қолади?

— Ҳа, олибсотар экансиз-да, — деди бемор кампирдан жирқаңиб.

— Нимага? — деди кампир парво қилмай. — Ўз томорқамдан!

— Унда нимага қиммат сотаяпсиз?

— Сиз мажбур бўлиб олсангиз, мен мажбур бўлиб сотаяпман-да, айланай! Менга қолса, ярми қолади.

— Ярми қаёққа кетади?

— Сизга шолғом буюрган дўхтирга-да, айланай...

ДАЛДА

— Ютқазганинг яхши бўлди, — деди устоз юзлари моматалоқ шогирдининг елкасига қоқиб. — Яна бир йил кўнгилни тўқ қилиб ишларканмизда!

— Ютганимда нима бўларди? — деди шогирд хўмрайиб.

— Ҳолимизга маймунлар йиғларди.

— Нимага?

— Рақибингни танидингми ўзи?

— Йўқ!

— Бизга ҳомийлик қилган кишини-чи?

— Танимадим.

— Ана, кўрдингми, бокс фақат муштла-

шиш эмас, одамларни таниш ҳамдир. Бу сенга мактаб бўлсин!

— Мактаб, мактаб...

— Минғирлама! «Полвон» фирмасини биласанми?

— Билмайман.

— Полвон Паттаевични-чи?.. Билмайсан! Агар Полвон Паттаевич бўлмаганларида, биз бу мусобақага қатнашолмасдик.

— Наҳотки?

— Яна бошингни ишлатмаяпсан! Ахир, «Полвон» фирмаси бизнинг ҳомийимиз, Полвон Паттаевич шу фирманинг бошлиғи, рақибинг эса, у кишининг жиянлари..

— Нега буларни менга олдинроқ айтмагансиз?

— Олдинроқ айтсам, бунинг қизиғи қолмасди. Ундан сўнг мендан ўпкаланиб юрардинг. Сен кўнглингни чўктирма, ҳали ҳаммаси олдинда. Яхшироқ ҳомий топсак, ҳаммасини ютамыз...

ТИЛ

«Гап»нинг гали Бозорбойга ҳам етиб келди. Ажойиб кунларнинг бирида улфатлар уникага тўпланишди. Бозорбой кўпни кўрган, паст-баландни яхши билади. Улфатларни қойил қолдириш учун борини тўкиб ташлади. Дастурхон шоҳона. Бир томонда қазидан қар-

тагача, иккинчи томонда турли-туман мева-чева, яна турли ширинликлар ва хонаки пи-шириқлар қалаштириб ташланган... Улфат-лар уёқ-буёқдан гурунглашиб ўтиришган эди, Бозорбойнинг хотини Улбўсин опа янги сўйи-лган қўй гўшtidан тайёрланган қайнатма шўрвани олиб кирди, сўнг эрига қараб:

— Камчиликлар йўқми? — деди.

Бозорбой бўлса дастурхоннинг тўрт томо-нига бўйнини чўзиб кўз югуртириб чиқди ва хотинига қош қоқиб:

— Яхши, онаси! Энди шу тилингдан олиб келсанг бўлди, — деди.

— Эй, Бозорбой, ҳамма нарса бор, — де-ди улфатлардан бири. — Нима қиласиз тил-ни? Дастурхон тўла нарса бўлсаю, яна тил буюрганингиз нимаси? Қўйинг, келин, тил-нинг кераги йўқ...

Бозорбой хотинига «боравер» дегандек им-лаб, сўнг улфатларига юзланди:

— Қўяверинг, мен хотинга бор-йўғи гарм-дори олиб кир, дедим, холос, — деди жил-майиб.

Улфатларнинг қаҳқаҳасидан жавондаги чиннилар жаранглаб кетди.

ҚАЙРОҚИ ГАПЛАР

Дўхтирнинг қабулида бирорта соғ одамни кўрганмисиз?

Кўпроқ ухласангиз уйқусизлик касалидан
фориг бўласиз.

Шундай одамлар борки, уларга ҳайвонлар-
нинг фазилати ҳам ярашади.

Билмаган нарсангни гапирма!

Орзуларим шунчалар кўпки, ҳаммасига
пул етмаяпти.

Жиннихона алоҳида бир олам, унинг ўз
Наполеонлари ва Шекспирлари бор.

Нима, хотинни тугма қадаш учун олади-
ларми?

Уйланганингдан кейин ҳамма нарсага маж-
бур бўларкансан киши.

Баъзи аёллар эрлари орқали бутун бошли
завод-фабрикаларни бошқариб келмоқдалар.

Ҳали меҳнатдан ҳеч ким ўлмаган, ҳеч ким
ўлиб меҳнат қилмаган.

Музикани ҳар ким ҳар хил тушунади, ле-
кин бир хил қабул қилади.

Шахмат ўйинида кўп куч керак бўлмайди.

Орзу амалга ошгандан сўнг, унинг орзули-
ги қоладими?

Вақтингизга қараб, тез бошлиқнинг хона-
ларига киринг!

Синадиган нарса билан бошга уриш керак
эмас.

Одам фақат шамоллагандагина йўталмай-
ди.

Чўпон дегани шундай бўлиши кераки, бар-
ча қўйларни орқасидан эргаштира билсин.

Чойчақа ўрнига бир пиёла чой қуйиб берса ҳам бўлади.

Бугунги тухум — эртанги товуқ.

Агар барча чекувчилар бир-биридан тутатиб олганида, анча гугурт иқтисод қилинган бўларди.

Пулинг бўлмагандан кейин иқтисод ҳам қилолмас экансан киши.

Балиқ сувда туғилади, қуруқликда ейилади.

Супураверсак ер юпқалашиб кетмайдими?

Шу қулоғим радиога яроқсиз бўлиб қолди-да.

Тешик кулча иқтисод қилинган ундан пиширилади.

Бошлиқ ҳар куни ўз ўрнида бўлса, ўринбосарнинг нима кераги бор?

Киши пулини йўқотган жойни ҳеч қачон унутолмайди.

Эгри йўлдан ҳам тўғри юрса бўлади.

Ақлинг калта бўлса ҳам, қўлинг узун бўлсин.

Аҳмоқнинг ҳам ўзига яраша ақли бор.

Хотиним узоқни кўра олади, чунки у бошимга чиқиб олган.

Баъзан очиқ кўз билан ҳам ҳеч нарсани кўриб бўлмайди.

Ақли кенг одамнинг чўнтаги тор бўлади.

Қоқилиб юрсанг ҳам тўғри юр.

МУНДАРИЖА

Ишқибоз	3
Ҳўкиз	7
Совуқ нафас	10
Ўрганган кўнгил	13
Ният	16
Пуфак	17
Тайёргарлик	18
Итфеъл	20
Ботинка	22
Мен, ҳозир	25
Чув туш(ир) дим	27
Синов	29
Телпак	31
Қўнғироқ	31
Таянч нуқтаси	33
Паришонхотир	34
Қорин	35
Қайнови ичида	36
Танбеҳ	39
Калиш	40
«Арра»	41
Далда	42
Тил	43
Қайроқи гаплар	44

«КУЛГИ ШИФОХОНАСИ» туркуми, № 3

Адабий-бадиий нашр

Ўзбек тилида

ЗОИИРОВ ИЛҲОМ

ТАБАССУМ БЕКАТИ

Ҳажвиялар

Тошкент, 700129, Абу Али ибн Сино номидаги
тиббиёт нашриёти, Навоий кўчаси, 30.

Тахририят мудир *Б. Мансуров*
Муҳаррир *Д. Ғуломова*
Рассом *И. Зойир*
Техник. муҳаррир *В. Мещерякова*
Корректор *Д. Тўйчиева*

ИБ № 2846

Босмахонага 15.11.99 й.да берилди. Босишга 30.12.99 й.да
рухсат этилди. Бичими 60×90^{1/32}. Газета қоғози. Юқори босма.
Адабий гарнитура. Шартли босма табоқ 1,5. Шартли бўёқ от-
тиски 1,75. Нашр босма табоқ 1,4. 64—99-рақамли шартнома.
Жами 5000 нусха. 4161-рақамли. букортма. Нархи шартнома
асосида.

Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасининг 1-бос-
махонаси. 700002, Тошкент. Сағбон кўчаси, 1-берк кўча, 2-уй.